

სამოქალაქო თავდაცვა - ქვეყნის ტოტალური თავდაცვის მნიშვნელოვანი კომპონენტი

თადარიგის გენერალ-მაიორი თენგიზ შუბლაძე
სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის
სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მოწვეული სპეციალისტი,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
საინჟინრო უზრუნველყოფის განყოფილების უფროსი,
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,

აბსტრაქტი

სამოქალაქო თავდაცვა საერთო-სახელმწიფოებრივი სოციალურ და თავდაცვით ღონისძიებათა სისტემის შემადგენელი ნაწილია. იგი იგეგმება და ხორციელდება მშვიდობიანობის და ომის დროს მოსახლეობის დასაცავად, ეკონომიკის ობიექტების სტაბილური ფუნქციონირების შესანარჩუნებლად, აგრეთვე სამაშველო-საავარიო და სხვა სახის გადაუდებელი სამუშაოების ჩასატარებლად დაზიანების კერებში. იგი არის არასამხედრო, თავდაცვითი ღონისძიებების კომპლექსი, რომელიც მიზნად ისახავს სახელმწიფო მართვის ქმედითუნარიანობის უზრუნველყოფას. სამოქალაქო თავდაცვას აქვს მთავარი ამოცანა - ქვეყნის ზურგის დაცვა. სამოქალაქო თავდაცვა, ხალხის და მატერიალური დანაკარგების შემცირების მიზნით, იყენებს მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელ, უმეტესად პასიურ მეთოდებს და საშუალებებს.

საკვანძო სიტყვები:

სამოქალაქო თავდაცვა, ხალხის რესურსი, ეკონომიკის ობიექტები, ინფრასტრუქტურა, სტაბილური ფუნქციონირება, ღირებულებები.

Civil Defense - an Important Component of Total Defense of the Country

Major General (R) Tengiz Shubladze

LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,

Invited Specialist in the Scientific Research Center

Georgian Technical University.

Head of Engineering Support Division

Doctor of History, Professor

Abstract

Civil defense is a constituent part of the system of state social and defense measures. It is planned and implemented to protect the population in war and peacetimes, to maintain the stable operation of economic objects, and to carry out rescue and other types of emergency work in damage areas. It is a complex of non-military, defensive measures aimed to ensure the efficiency of state management. The main task of civil defense is to protect the rear of the country. Civil defense, in order to reduce human and material losses, uses only its own, mostly passive methods and means.

Keywords:

Civil Defence, human resources, economic objects, infrastructure, stable functioning, values.

შესავალი

ტოტალური (ყოველისმომცველი) თავდაცვა არის სახელმწიფო სტრუქტურების, თვითმმართველობის ორგანოების და თავდაცვის ძალების, ასევე სულიერი, ფიზიკური, ეკონომიკური და სხვა პოტენციალის მუდმივი მზაობა დაარეგულიროს კრიზისი, თავიდან აიცილოს ან/და მოიგერიოს აგრესია, უზრუნველყოს ერის გადარჩენა. ყოველივე ეს გულისხმობს თავდაცვის უზრუნველყოფას ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე სრული ეროვნული ძალისხმევით, როგორც სამხედრო, ისე სამოქალაქო რესურსების გამოყენებით. ტოტალური თავდაცვა შედგება ხუთი ძირითადი კომპონენტისგან: სამხედრო თავდაცვა - თავდაცვის ძალების ამოქმედება, საკმარისი წინააღმდეგობის პრინციპებზე დაყრდნობით, უსაფრთხოების საერთაშორისო მექანიზმების ჩართვამდე; სამოქალაქო თავდაცვა - არასაბრძოლო თავდაცვითი ღონისძიებები, რომლებიც სახელმწიფო მართვის ქმედითუნარიანობას უზრუნველყოფს; ეკონომიკური თავდაცვა - ეკონომიკის ქმედითუნარიანობის შენარჩუნება; სამოქალაქო მზაობა - კრიზისის ან ომის დროს ხანგრძლივი პერიოდით საზოგადოების ქმედითუნარიანობის (სიცოცხლისუნარიანობის) შენარჩუნება; ფსიქოლოგიური თავდაცვა - ქვეყნის დაცვისათვის საზოგადოების ფსიქოლოგიური მზაობა.¹

ძირითადი ნაწილი

ნებისმიერი სახის ექსტრემალური სიტუაციების (აგრესია, ბუნებრივი, ტექნოგენური და წინასწარ განსაზღვრული საგანგებო სიტუაციები) შედეგებთან ბრძოლის ძირითადი მიზანია ხალხის რესურსის, ეკონომიკის ობიექტებისა და ინფრასტრუქტურის საიმედო დაცვა.

განვითარებულ ქვეყნებში ეს ამოცანები აკისრია სამოქალაქო თავდაცვის სისტემას. სამოქალაქო თავდაცვა არის ქვეყნის ტოტალური თავდაცვის სისტემის მნიშვნელოვანი კომპონენტი. ისინი დაკავშირებულნი არიან ერთმანეთთან და ქმნიან ერთ მთლიანს, რომელიც წარმოადგენს თანამედროვე ომის იანუსის ორსახიან თავს. ერთი სახე მომართულია გარეთ, მოწინააღმდეგისკენ, ხოლო მეორე იყურება შიგნით - საკუთარი ხალხის სასიცოცხლო ფუნქციებისკენ. მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს უკანასკნელი იქნება უწყვეტი, მოქმედი ფრონტი გახდება მედეგი და ბრძოლასუნარიანი.

სამოქალაქო თავდაცვა არის არასამხედრო, თავდაცვითი ამოცანების კომპლექსი, რომელიც მიზნად ისახავს: მართვის ფუნქციების შენარჩუნებას სახელმწიფო მართვის ყველა დონეზე; მოსახლეობის და მათი ქონების, ასევე სახელმწიფო ქონების დაცვას; მოსახლეობის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი მომსახურებით და ფართო მოხმარების საქონლით მომარაგებას და უზრუნველყოფას; საზოგადოებაში მოწინააღმდეგის შეტევის ზემოქმედების მინიმალიზაციას და მათი თავდასხმის შედეგად წარმოქმნილი ექსტრემალური სიტუაციების დარეგულირებას.

სამხედრო მოქმედებების შედეგად წარმოქმნილ საფრთხეებს განეკუთვნება საფრთხეები, რომლებმაც შეიძლება გამოიწვიოს ხალხის მასობრივი დაღუპვა, ჯანმრთელობის და არსებობის საშუალებების დაკარგვა, ყოფითი გარემოს რღვევა, მნიშვნელოვანი მატერიალური ზარალი.

თანამედროვე მსოფლიოს სამხედრო-პოლიტიკური ვითარების შეფასებისას არ შეიძლება არ აღინიშნოს რომ მშვიდობის შეუქცევადობის საკმარისი საიმედო გარანტიები ჯერ არ არის შექმნილი. ამის დადასტურებას წარმოადგენს 2008 წლის აგვისტოში რუსეთის მიერ საქართველოს წინააღმდეგ განხორციელებული აგრესია, 2014 წელს უკრაინაში განვითარებული მოვლენები და 2022 წლის 24 თებერვალს რუსეთის უკრაინაში შეჭრა. ამ უკანასკნელმა ნათლად დაგვანახა თუ რამდენად მნიშვნელოვანია ქვეყანაში სამოქალაქო თავდაცვის სისტემის გამართული ფუნქციონირება და რაც მთავარია მოსახლეობის ყველა კატეგორიის მზაობა ამ პირობებში მოქმედებისთვის.

ოდითგან ქვეყნის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა არის სახელმწიფოს ძირითადი ფუნქცია. ისტორიული გამოცდილება ცხადყოფს, რომ გარანტირებული უსაფრთხოება მიიღწევა მოსალოდნელი საფრთხეების დროული და ზუსტი შეფასებით, მათ მიმართ ადეკვატური რეაგირების დაგეგმვით და განხორციელებით.

საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების მდგრადი განვითარების უზრუნველყოფის ძირითად მიმართულებათა შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია მოსახლეობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის, ადამიანური რესურსის, როგორც სამხედრო მოქმედების წარმატებით განხორციელების და სასიცოცხლო მნიშვნელობის ობიექტების მდგრადი ფუნქციონირების აუცილებელი პირობების შენარჩუნების, ქვეყნის ისტორიული და სხვა მნიშვნელოვანი ფასეულობების გადარჩენის, პირუტყვის სულადობის შენარჩუნების და მოსალოდნელი საფრთხის რაიონებში სანიტარულ-ეპიდემიოლოგიური ვითარების გართულების თავიდან აცილების ღონისძიებებს.

ომიანობის პერიოდში სამოქალაქო თავდაცვას აქვს მთავარი ამოცანა - ქვეყნის ზურგის დაცვა. სამოქალაქო თავდაცვა, ხალხის და მატერიალური დანაკარგების შემცირების მიზნით, იყენებს მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელ, უმეტესად პასიურ მეთოდებს და საშუალებებს.

აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ სამოქალაქო თავდაცვა მოწოდებულია ზურგში განლაგებული თავდაცვის ძალების დაცვაზეც, პირველ რიგში, სამოხილიზაციო რესურსის და სამხედრო საწარმოო სიმძლავრეების.

1 (Ron Matthews, Nellie Zhang Yan, Small Country "Total Defence", 2007, 376-395).

ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებებზე, სამოქალაქო თავდაცვის სფეროში არსებულ საერთაშორისო ნორმატიულ დოკუმენტებზე, რომელთაგან მიერთებულია ჩვენი სახელმწიფო, საქართველოს კონსტიტუციაზე, ეროვნული დონის კონცეპტუალურ დოკუმენტზე - „ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია“, საქართველოს კანონებზე „ეროვნული უსაფრთხოების პოლიტიკის დაგეგმვისა და კოორდინაციის წესის შესახებ“, „სამოქალაქო უსაფრთხოების შესახებ“, ასევე, მოსახლეობაში ჩატარებულ კვლევებზე დაყრდნობით, რაც გამოიხატა შემდეგ ღონისძიებებში: მოსახლეობის დაჯგუფება ღირებულებების თვალსაზრისით; ჯგუფების ღირებულებების შესწავლა (საერთო ღირებულებების გამოვლენა, განსხვავებული ღირებულებების გამოვლენა, განსხვავებული ღირებულებების შორის რაციონალური კომპრომისების მონახვა); ღირებულებების სინქრონიზაცია ეროვნული დონის კონცეპტუალურ, საკანონმდებლო, დირექტიული და საერთაშორისო ნორმატიულ დოკუმენტებთან, შემუშავებულ იქნა ის ღირებულებები, რომლითაც უნდა იხელმძღვანელოს

სახელმწიფომ სამოქალაქო თავდაცვის სფეროში ყველანაირი საქმიანობის დაგეგმვის, აღსრულების და ზედამხედველობის დროს.²

ესენია:

- 1. ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა.**
- 2. მოსახლეობის კეთილდღეობა.**
- 3. ეროვნული თვითმყოფადობა.**
- 4. თანასწორობა.**
- 5. პასუხისმგებლობა.**

თითოეულ მათგანი ატარებს შემდეგ შინაარს:

1. ადამიანის სიცოცხლე და ჯანმრთელობა

ადამიანების სიცოცხლე და ჯანმრთელობა არის ის უმაღლესი ღირებულება, რომლის დასაცავად სახელმწიფომ, ამ საკითხზე პასუხისმგებელი პირების სახით, ვალდებულია განსაზღვროს მოთხოვნილებები, შექმნას შესაძლებლობები, დაგეგმოს და განახორციელოს სათანადო საქმიანობა, მთელი მის ხელთ არსებული რესურსის გამოყენებით.

2. მოსახლეობის კეთილდღეობა

ხალხის კეთილდღეობა განისაზღვრება, ნებისმიერ გარემოში, მათთვის სრულფასოვანი მატერიალური და კულტურული საცხოვრებელი პირობების შენარჩუნებასა და შექმნაში. კრიზისული, საგანგებო და ომის პირობებში სახელმწიფო ვალდებულია რაციონალურად გადაანაწილოს თავისი შესაძლებლობები და გამოყოს სათანადო რესურსები ამ ღირებულებების მინიმალური მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად. მშვიდობიანობის დროს სახელმწიფო, ასევე, ვალდებულია მომზადებული შეხვედეს კრიზისულ, საგანგებო და საომარ ვითარებას, რათა, ამ მხრივ, მინიმალური დანაკარგებით დასძლიოს მათი მიმდინარეობა და შედეგები.

3. ეროვნული თვითმყოფადობა

ერის თვითმყოფადობა განისაზღვრება მისი ისტორიული და კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებასა და განვითარებაში. სახელმწიფო ვალდებულია მაქსიმალურად შეინარჩუნოს მის ტერიტორიაზე მცხოვრები ერების ისტორიული და კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლები, საგამანათლებო რესურსები, რათა მომავალ თაობებს შეუნარჩუნოს შესაძლებლობა, თავისი წვლილი შეიტანონ მსოფლიო ისტორიული და კულტურული მემკვიდრეობის განვითარებაში.

4. თანასწორობა

ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი წარმოადგენს ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებებს. სახელმწიფო ვალდებულია ერთნაირად უზრუნველყოს ის ყველა ადამიანისათვის, მიუხედავად მისი ეროვნული, რელიგიური, სექსუალური, იდეოლოგიური, ტერიტორიული, სოციალური და ა.შ. კუთვნილებისა.

5. პასუხისმგებლობა

მშვიდობიან პერიოდში, კრიზისული, საგანგებო და საომარი მდგომარეობისათვის მომზადება, ხოლო ამ მდგომარეობის დადგომისას და შემდეგ - მისი შედეგების შერბილების და აღმოფხვრისათვის ძალისხმევა წარმოადგენს როგორც სახელმწიფოს, ისე მის ტერიტორიაზე მყოფი ყოველი მოქალაქის და მოქალაქეობის არ მქონე პირის პასუხისმგებლობას. სახელმწიფო ვალდებულია უზრუნველყოს მოქალაქეების, სახელმწიფო და არასახელმწიფო ორგანიზაციების და უწყებების, სხვა სახელმწიფოების და საერთაშორისო ორგანიზაციების ძალისხმევის კოორდინირება მაქსიმალური ეფექტის მისაღწევად.

ეს ღირებულებები წარმოადგენს საფუძველს სახელმწიფოს სამოქალაქო თავდაცვის ინტერესების, მიზნების და მათი მიღწევის, საფრთხეების და მათი აცილების გზების და მთლიანად სამოქალაქო თავდაცვის სტრატეგიის განსაზღვრისათვის.

სამოქალაქო თავდაცვა საერთო-სახელმწიფოებრივი სოციალურ და თავდაცვით ღონისძიებათა სისტემის შემადგენელი ნაწილია. იგი იგეგმება და ხორციელდება მშვიდობიანობის და ომიანობის დროს მოსახლეობის დასაცავად, ეკონომიკის ობიექტების სტაბილური ფუნქციონირების შესანარჩუნებლად, აგრეთვე სამაშველო-საავარიო და სხვა სახის გადაუდებელი სამუშაოების ჩასატარებლად დაზიანების კერებში.

ძალიან მნიშვნელოვანია სწორად ჩამოვყალიბოთ ის ამოცანები, რომლებიც დღეს დგას სამოქალაქო

2 J. Boone Bartholomees, Jr., U.S. ARMY WAR COLLEGE GUIDE TO NATIONAL SECURITY POLICY AND STRATEGY, 2012, 413-418.

თავდაცვის წინაშე. სამოქალაქო თავდაცვის ამოცანების ფორმირებას საფუძვლად დაედო ჟენევის 1949 წლის 12 აგვისტოს კონვენციით განსაზღვრული სამოქალაქო თავდაცვის ამოცანები, რომლებსაც განეკუთვნება:

- შეტყობინება;
- ევაკუაცია;
- თავშესაფრით უზრუნველყოფა და მათი მოწყობა;
- შუქშენილბუთის ღონისძიებების განხორციელება;
- სამაშველო სამუშაოების ჩატარება;
- სამედიცინო მომსახურება, პირველადი სამედიცინო დახმარება და
- აგრეთვე სულიერი დახმარების აღმოჩენა;
- ხანძართან ბრძოლა;
- საშიში რაიონების აღმოჩენა და მათი აღნიშვნა;
- გაუსწავრება და სხვა ხასიათის დაცვითი ღონისძიებები;
- დროებითი საცხოვრებელი პირობების შექმნა და კვების პროდუქტებით უზრუნველყოფა;
- უბედურების რაიონებში წესრიგის აღდგენა და დამყარება;
- საჭირო კომუნალური სამსახურების დროული აღდგენა;
- მიცვალებულთა დაკრძალვა;
- სასიცოცხლო მნიშვნელობის ობიექტების შენარჩუნებისათვის დახმარების აღმოჩენა;
- დამატებითი ღონისძიებების განხორციელება ზემოთჩამოთვლილი ამოცანების შესასრულებლად, დაგეგმვის და ორგანიზაციის ჩათვლით.³

აღნიშნული კონვენციის და დღეს არსებული რეალობის გათვალისწინებით სამოქალაქო თავდაცვის ამოცანები შეიძლება დავყოთ სამ ჯგუფად:

I ჯგუფი - ამოცანები, რომლებიც უშუალოდ დაკავშირებულია ნებისმიერი სახის იარაღის გამოყენების შემთხვევაში მოსახლეობის დაცვის უზრუნველყოფასთან. კერძოდ:

1. მშვიდობიან პერიოდში თავდაცვითი ნაგებობების ფონდის შექმნა, ხოლო მოწინააღმდეგის თავდასხმის უშუალო საფრთხის შემთხვევაში - მათში მოსახლეობის შეფარება.

2. მშვიდობიან პერიოდში დასახლებული პუნქტებიდან წინასწარ განსაზღვრული მოსახლეობის, მნიშვნელოვანი მატერიალური ფასეულობების და პირუტყვის ევაკუაციის დაგეგმვა, ხოლო მოწინააღმდეგის თავდასხმის უშუალო საფრთხის შემთხვევაში - მისი ჩატარება.

3. მშვიდობიან პერიოდში მოსახლეობის ნებისმიერი სახის იარაღის გამოყენებისაგან დაცვის ხერხების, ასევე თავდასხმის შედეგების ლიკვიდაციისას განსაზღვრული ღონისძიებების აუცილებელი სწავლების ორგანიზება და ჩატარება.

4. მოწინააღმდეგის თავდასხმის შესახებ შეტყობინების და ინფორმირების სისტემის შექმნა.

II ჯგუფი - ამოცანები, რომლებიც განეკუთვნება ომიანობის პერიოდში ეკონომიკის ობიექტების მუშაობის მდგრადობის ამაღლებას. ამ ჯგუფის ამოცანები მოიცავს ორგანიზაციულ და საინჟინრო-ტექნიკურ ღონისძიებათა კომპლექსს, რომლებიც ეკონომიკის ობიექტებზე წინასწარ, მშვიდობიანობის პერიოდში ხორციელდება. მათი

მიზანია, საგანგებო სიტუაციების პირობებში გამოუშვან პროდუქცია დაგეგმილი მოცულობით და ნომენკლატურით.

III ჯგუფი - ამოცანები, რომლებიც დაკავშირებულია მოწინააღმდეგის თავდასხმის შედეგების ლიკვიდაციასთან. კერძოდ:

1. სამოქალაქო თავდაცვის ძალების წინასწარ შექმნა, მომზადება და მუდმივ მზადყოფნაში ყოლა.

2. დაზიანების კერებში სამაშველო-საავარიო სამუშაოების ორგანიზება და ჩატარება.

3. დაზარალებული მოსახლეობისათვის დახმარების აღმოჩენა, მათი სასიცოცხლო უზრუნველყოფა.

4. სამხედრო მოქმედებების შედეგად წარმოქმნილ ხანძრებთან ბრძოლა.

5. სამხედრო მოქმედებების შედეგად დაზარალებულ რაიონებში მართლწესრიგის აღდგენა და შენარჩუნება.

6. სამხედრო მოქმედებების შედეგად დაღუპულთა დაკრძალვა.

დასკვნა

ზოგადად რომ ჩამოვაყალიბოთ, სამოქალაქო თავდაცვის ამოცანებს წარმოადგენს სამხედრო ზემოქმედების შედეგების მინიმუმადე დაყვანის მიზნით მოსახლეობის, მისი საცხოვრებლის და სამუშაო ადგილის, სასიცოცხლო უზრუნველყოფის და თავდაცვის სამოქალაქო მართვის მნიშვნელოვანი სტრუქტურების, ობიექტების და ნაგებობების, ასევე კულტურული ფასეულობების არასამხედრო ხერხებით დაცვა.

3 („ჟენევის 1949 წლის 12 აგვისტოს კონვენცია და დამატებითი ოქმები“ 2001წ. ივლისი, თავი VI, მუხლი 61).

გამოყენებული ლიტერატურა

Small Country 'Total Defence': A Case Study of Singapore September 2007 Defence Studies 7(3): pages (376-395);
DOI:10.1080/14702430701559289

Authors: Ron Matthews, Nellie Zhang Yan.

U.S. ARMY WAR COLLEGE

GUIDE TO NATIONAL SECURITY POLICY AND STRATEGY

2nd Edition. edited by J. Boone Bartholomees, Jr.

Department of National Security and Strategy 2012

APPENDIX I - GUIDELINES FOR STRATEGY FORMULATION (pages 413-418).

წითელი ჯვრის საერთაშორისო ორგანიზაცია, „ჟენევის 1949 წლის 12 აგვისტოს კონვენცია და დამატებითი ოქმები“ 2001წ. ივლისი, თავი VI, მუხლი 61.